

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITET

FILOLOGIYA FAKULTETI

O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI KAFEDRASI

ESKI O‘ZBEK YOZUVIDAN

ALIFBO DAFTARI

(Uslubiy ko‘rsatma)

GULISTON - 2020

ARAB ALIFBOSIGA ASOSLANGAN ESKI O‘ZBEK YOZUVI

O‘rta osiyo xalqlari VII asrdan to 1930- yilgacha o‘z yozuvlarida arab alifbosini ishlatib kelganlar. Arab tili tovushlariga moslashgan va shu tilning tovush sistemasini to‘la aks ettira olgan arab alifbosi o‘zbek tovushlarini to‘la ifodalay olmaydi. Bunga sabab birinchidan, o‘zbek tili fonetik sistemasiga tamomon yot bo‘lgan bir necha tovush va belgilarning arab tilidan kirib kelishi bo‘lsa, ikkinchidan, o‘zbek tilining xususiyatlarini ifoda etuvchi tovushlarning ifodalavchi ma‘lum harflarning arab alifbosida yo‘qligi bo‘ladi.

Arab alifbosi 28 harfdan iborat bo‘lib, O‘rta osiyo xalqlari o‘zlariga xos tovushlarini ifodalash uchun qo‘shimcha ravishda quyidagi 4 harfni kiritdilar

گ ژ چ پ

Shunday qilib o‘zbek- arab alifbosida 32 harf hosil bo‘lgan. Bu harflar asosan 16 belgidan iborat bo‘lib, ulardan bir qanchasini ost yoki ustiga bir, ikki va uchtadan nuqta qo‘yish orqali ularning soni ko‘paytirilgan. Bu belgilar quyidagilar:

ا ب ح د ر س ص ط ع ف ك ل
م و ی ه

Bulardan 6 tasi ا ل م و ی ه yangi harf yasash uchun ishtirok etmaydi. Qolgan 10 belgi esa o‘zining nuqtali yoki nuqtasizligiga, nuqtalarning o‘rni va miqdoriga ko‘ra bir-biridan farq qiladi.

1. ب shaklining tagiga bir nuqta qo‘ysak, ب b harfi; ostiga uch nuqta qo‘ysak, پ p harfi; ustiga ikki nuqta qo‘ysak ت t harfi; ustiga uch nuqta qo‘ysak, ث s harfi va bu shaklni cho‘ziq emas, yarim doira shaklida yozib, ustiga bir nuqta qo‘ysak, ن n harfi hosil bo‘ladi.

2. ح shakli o‘zi h tovushini ifodalaydi. Ostiga bir nuqta qo‘ysak, ج j (dj) harfi; ostiga uch nuqta qo‘ysak, چ ch harfi; ustiga bir nuqta qo‘ysak خ x harfi hosil bo‘ladi.

3. د shaklining o‘zi d tovushini ifodalaydi. Ustiga bir nuqta qo‘ysak, ذ z harfi hosil bo‘ladi.

4. ر shaklining o‘zi r tovushini ifodalaydi. Ustiga bir nuqta qo‘ysak, ز z harfi, uch nuqta qo‘ysak, ژ j (sirg‘aluvchi) harfi hosil bo‘ladi.

5. س shaklining o‘zi s tovushini ifodalaydi. Ustiga uch nuqta qo‘ysak ش sh harfi hosil bo‘ladi.

6. ص shaklining o‘zi s tovushini ifodalaydi, ustiga bir nuqta qo‘ysak ض z harfi hosil bo‘ladi.

7. ط shaklining o‘zi t tovushini ifodalaydi. Ustiga bir nuqta qo‘ysak ظ z harfi hosil bo‘ladi.

8. ع shaklining o‘zi ayn (vaziyatga qarab a, i yoki u tovushlarini bildirishi mumkin) deb atalib, ustiga bir nuqta qo‘ysak غ g harfi hosil bo‘ladi.

9. ف shaklining ustiga bir nuqta qo‘ysak ف f harfi; bu shakl doirasini chuqurroq yozib, ustiga ikki nuqta qo‘ysak, ق q harfi hosil bo‘ladi.

10. ك shaklining o‘zi k tovushini ifodalaydi. Ustiga uch nuqta qo‘ysak, گ g harfi hosil bo‘ladi. Bu harf odatda uch nuqta o‘rniga bir uzun chiziq qo‘yib yoziladi.

Eski o‘zbek grafikasida nuqtalarning o‘rni va miqdori katta ahamiyatga ega ekanligini e‘tiborga olib, ularni diqqat bilan kuzatib borish kerak. Chunki nuqtalarni noto‘g‘ri qo‘yish so‘zni tushunmaslikka olib keladi yoki ma‘noni butunlay o‘zgartirib yuboradi.

Agar arab-o‘zbek alifbosiga nazar tashlasak, bir tovushni ifodalash uchun bu yozuvda 2, 3, 4 harf mavjudligini ko‘ramiz. Masalan:

Z tovushini ifodalash uchun ظ ض ذ ز

S tovushini ifodalash uchun ص س ث

T tovushini ifodalash uchun ط ت

H tovushini ifodalash uchun ه ح

Yuqoridagi har bir harf arab tilida bir-biridan keskin farq qiladigan tovushlarni ifoda etadi va ularning o‘ziga xos xususiyatlari bor. Bu tovushlar o‘zbek tiliga arab so‘zlari bilan birga kirib kelgach, o‘zlarining talaffuz xususiyatlarini yo‘qotib, o‘zbek tili fonetik qoidalariga moslashgan. Buning natijasida bir tovushni ifodalash uchun bir necha arabcha mustaqil harflar ishlatiladi. O‘zbek tilida bu harflar ifoda etgan tovushlar orasida hech qanday farq yo‘q. Lekin o‘zbek tili lug‘at boyligiga kirgan arab so‘zlarida arablar qaysi harfni qo‘llagan bo‘lsalar, o‘zbeklar ham shu so‘zni yozishda o‘sha harfni ishlatadilar.

Eski o‘zbek alifbosidagi hamma harflar yozuvda bir-birlariga qo‘shilish yoki qo‘shilmasligi jihatidan ikki guruhga bo‘linadi:

1. O‘zidan oldingi harfga qo‘shilib, keyingisiga qo‘shilmaydigan harflar.

2. O‘zidan oldingi va keyingi harflarga qo‘shilib yoziladigan harflar.

Birinchi guruh harflari yettita bo‘lib, fors grammatikasida حروف منفصلة ho‘ruf-e mo‘nfasele (ayrilgan harflar) deb ataladi. Bular quyidagilar: ا alif, د dol, ذ zol, ر re, ز ze, ژ je, و vov.

Bu yetti harfning har biri yozuvda bir shaklda bo‘ladi:

1. Yolg‘iz yoki o‘z oldidagi harf bilan qo‘shilmay kelgan shakli:

ادذرژو

Ikkinchi guruh harflari 25 ta bo'lib, fors grammatikasida حروف متصله ho'ruf-e mo'ttasele (qo'shilgan harflar) deb ataladi.

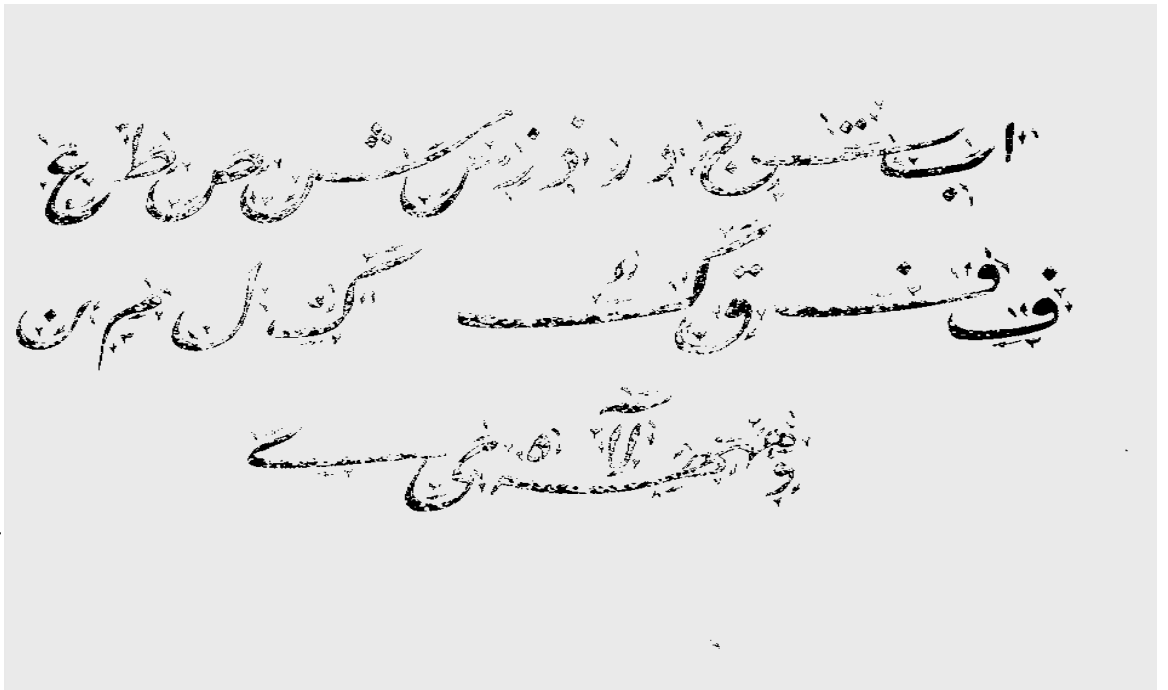
Ikkinchi guruh harflari o'zidan oldingi hamda o'zidan keyingi harflar bilan qo'shib yoziladi. Shu sababdan, ikkinchi guruh harflari yozuvda alohida kelishdan tashqari, yana ulangan shaklda ham bo'ladi. Bu harflarning alohida shakli hech qanday o'zgarishsiz, alifboda qanday berilsa, shunday yoziladi.

ب پ ت ث چ ج ح خ س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ک گ ل
م ن ه ی

Ulanadigan shakli esa munfasil harflardan oldin kelganda bir tomondan muttasil harflar bilan kelganda ikki tomondan ulanib yoziladi.

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
1	alif	a,o	ا
2	be	b	ب
3	pe	p	پ
4	te	t	ت
5	se	s	ث
6	jim	j	چ
7	chim	ch	ج
8	he (hoye hutti)	h	ح
9	xe	x	خ
10	dol	d	د
11	zol	z	ذ
12	re	r	ر
13	ze	z	ز
14	je	zh	ژ
15	sin	s	س
16	shin	sh	ش
17	sod	s	ص
18	zod	z	ض
19	to	t	ط
20	zo	z	ظ
21	ayn	‘	ع
22	g'ayn	g'	غ

23	fe	f	ف	ف
24	qof	q	ق	ق
25	kof	k	ک	ک
26	gof	g	گ	گ
27	lom	l	ل	ل
28	mim	m	م	م
29	nun	n	ن	ن
30	vov	v	و	و
31	he (hoye havvaz)	h	ه ه ه ه	ه
32	yo	I, y	ی	ی

tovush nomi		talaffuzi	tovushning yozma shkli
1	Alif	a,o	
			
			
			
			
			
			
			
			
tovush nomi		talaffuzi	tovushning yozma shkli
1	Dol	d	
			
			
			
			
			
			
			
			
			

اد ذر زو

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
3	Zol	z	ذ

ذ ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ ذ

ذ

ذ

ذ

ذ

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
4	Re	r	ر

----- ر ----- ر -----

----- ر ----- ر -----

----- ر ----- ر -----

----- ر ----- ر -----

----- ر ----- ر -----

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
5	ze	z	ز

ز-----ز

ز-----ز

ز-----ز

ز-----ز

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
6	Je	zh	ژ

ژ-----ژ

ژ-----ژ

ژ-----ژ

ژ-----ژ

ژ-----ژ

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
7	Vov	v	و

و-----و

و-----و

و-----و

و-----و

وادار، رو، راز، رود، زور، دارو، روز، زود، دادا، دا، آد، آدا، ادا، ذادا،

دود، ذاد، دار، دارا، ارا، اررا، دارا، ارز، ادر، زادا، زارار، ژارا، داراژا،

آو، وا، اووادا، داو، واو، راوا، واز، دروازا، آواز، داورا، دور.

ب ب ب ب ب ن ن ن ن ن ی ی ی ی ی

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
8	be	b	ب ب

ب ب ب

ب ب ب

ب ب ب

ب ب ب

ب ب ب

ب ب ب

ب ب ب

ب ب ب

Harakatlar

Eski o‘zbek alifbosida undosh tovushlar va cho‘ziq unlilar harflar bilan yoziladi. Qisqa a, e, o‘ unlilarini ifodalash uchun esa harflarning osti va ustiga qo‘yiladigan harakatlar qo‘llaniladi. Odatda, bu belgilar yozuvda har doim qo‘yilavermaydi, yozuvni o‘rganish jarayonida darslik va qo‘llanmalarda, lug‘atlarda, shuningdek, eski o‘zbek tiliga arab tilidan kirgan so‘zlarni qanday talaffuz etilishini ko‘rsatish uchun ishlatiladi.

Harakatlar

harakatlar	Nomi	talaffuzi
◌َ	zabar, fatfa	a
◌ِ	zir, kasra	e

◌ُ	zamma, pish	o‘
----	-------------	----

Yuqorida ketirilgan harakatlar undoshlarning osti va ustiga qo‘yiladi:

1. ◌ُ belgisi zabar (arabcha – fatha) deb nomlanib ustida, tepasida degan ma‘noni anglatadi. دَر dar – eshik زَرْد zard – sariq

2. ◌ِ belgisi zir (arabcha – kasra) deb nomlanib ostida, tagida degan ma‘noni anglatadi. پَدَر pedar – ota, دِرَاز deroz – uzun.

3. ◌ُ belgisi pish (arabcha – zamma) deb nomlanib old, oldida degan ma‘noni anglatadi. تُوْنَد to‘nd – tez, دُوْرُوْد do‘ro‘d – salom.

4. ◌° belgisi sukun deb nomlanadi. Bu belgi undosh ustiga qo‘yilib, shu undoshdan so‘ng unli yo‘qligini, ya‘ni bo‘g‘inning yopiqligini bildiradi. دَو dav – yugur دِي dey – kun.

Quyidagi bo‘g‘nlarni o‘ngdan chapga qarab o‘qing.

زُرُوْد دُوْرُوْد دُوْرُوْد دُوْرُوْد

Ikki ko‘rinishli harflardan foydalanib harakatlar yordamida so‘zlar tuzing.

اَدِر دَار دَارَا اَدَا رَا رَاَز زَار اُوْر اُوْد اَدَاد وَا رَاو دُوْر رُوْز ذَاد رُوَا
دُوْد رُوْد دِيْرُو اُو رَاو

tovush nomi		talaffuzi	tovushning yozma shkli	
9	pe	p	پ	پ
			پ	پ
			پ	پ
			پ	پ
			پ	پ
			پ	پ
			پ	پ

-----پا پا-----

10	te	t	ت	ت
----	----	---	---	---

10	te	t	ت	ت
----	----	---	---	---

-----ت ت-----

-----ت ت-----

-----ت ت-----

-----ت ت-----

-----ت ت-----

-----ت ت-----

-----ت ت-----

-----ت ت-----

11	se	s	س	س
----	----	---	---	---

11	se	s	س	س
----	----	---	---	---

-----س س-----

-----س س-----

-----س س-----

-----س س-----

-----س س-----

-----س س-----

-----س س-----

ث ث

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
--	-------------	-----------	------------------------

12	nun	n	ن ن
----	-----	---	-----

ن ن
ن ن
ن ن
ن ن

ن ن
ن ن
ن ن
ن ن

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
--	-------------	-----------	------------------------

13	yo	I, y	ي ي
----	----	------	-----

ي ي
ي ي
ي ي
ي ي

ي ي
ي ي
ي ي

ی یی

با، پا، نا، دیوار، تا، بازو، زانو، بیدار، بان، بی، بید، تیر، بینی، پیر، دیروز، بابا، بتران، بیرون، نیرو، بادبان، زیر، ابر، آب، بَبر، بار، وُزرا، بازار، باد، باب، تار، تارا، آتا، بوت، تور، توت، تاب، تاوبا، تارت، توز، توار، تارووز، اورتار، اَثر، ثواب، تاثیر، ثابت، ثبوت، ثاپ، پَدَر، پارا، روپارا، پارا، پاتر، آپا، پَرِدا، نون، نور، نار، نان، آنا، بوتون، ناروان، راوات، پانا، یاپ، یار، یور، یوز، یوت، یای، دَریا، آی یور، اوتیر، دیدی، بیز، اوتین، نانوا، پیر.

Berilgan soʻzlarni oʻqing va koʻchiring.

باى واى ياي يايو يايوي بازار بازار آباد بو زبان آزاد دارو درد
بابا برار بو توتزاردور. او توتدور. توتزاردا تورتتا ات باردور. آزاد
توتزاردا توت تارتادى او ترازودا توت باردور. توت دارودير. بابا
توت بيدور.

Ushbu matnni koʻchirib yozing.

او توتزاردور. توتزاردا تاي اوت يبيدور. بو تاي ياتادور. ابرار
بازار باردى. او ترووزدان تاتدى. ات و تاي ايت و بو آباد بازاردور.
آزاد بازار باردى. بو آپادور و او آتادور. آپا انا توت دیدى. آزاد توپ
تپيار ايردى.

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
14	sin	s	س س

س س

س س

س س

س س

..... ئد

..... ئد

..... ئد

..... ئد

.....

tovush nomi		talaffuzi	tovushning yozma shkli
15	shin	sh	ش ش

..... ش - ش

..... ش - ش

..... ش - ش

..... ش - ش

..... ئد

..... ئد

..... ئد

..... ئد

سین، آسَد، آسواد، سایللو، مونِس، سیاسی، ساز، مَدْرَسَه، خَمْسَه، ساچ، سَوَال، دوست، سورا دیلار، سورا دیکه، سَرَوَر، سَرَبان، ساره، ساکرادی، آی نِسَه، سَلام، سیندی، سَفَرَه، گُرسی، دَرس، سیاحت، ساجیده، سنفلار، دِلشاد، شاکرد، شَگر، کیشی، آش، شُهْرَت، شَهْر، شَجْرَه، شَمس، مَشهور، بیتیشدی، دَشت، شیرین، شَبان، شمال، مَشْرَب، توشدی، یَخشی، شَب، آسب، پِسر، داداش، شیراز، دیشَب، شیراز، آش، سَبز، اُستاد، آسمان، اُستان، شیرین، سیب، آشنا، دوست، شِش، دُرُست، آسیا، شُتر، ساز، سی.

Matnni ko‘chiring.

Quyidagi soʻzlarni eski oʻzbek yozuvida yozing.

Oshno, pesar, sabz, doʻroʻst, dust, sar, ustod, oson, Osiyo, shoʻtoʻr, dishab, sir, asotid, asad, asvod, munis, savohil, sarbon, madrasa, sayohat, xamsa, surur, Sora.

Ushbu matnni oʻqing.

بو دشتدور. دشت آباد و سبزدور. آزاد تاش آتور. بو بازاردور. اوشبو بازار آباددور. بو باتردور. باتر سیردش دوستدور.

Ushbu matnni koʻchirib yozing.

بو آزاددور. او باتردور. آزاد و باتر دوستدور. باتر سرداش دوستدور. آزاد تاش آتور. بو بازاردور. اوشبو بازار آباددور. آزاد و باتر بازار باریشدی. آپاسی اویدا آش پیشیروور. آتاسی آنار اوزار ایردی.

Matnni koʻchiring.

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
16	kof	k	

..... ک ک

..... ک ک

..... ک ک

..... ک ک

..... ک ک

..... ک ک

..... ک ک

..... ک ک

گ

گ

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
17	gof	g	گ گ

گ گ

گ گ

گ گ

گ گ

گ گ

گ گ

گ گ

گ گ

گوز، گور، گون، یازدیگ، پاک، کورتاک، اوریگ، ناک، کیراک، کوک، کتاب،

اوزوک، کوپ، ایتیک، کیین، کاتب، گوناگون، گودک، ایگا، ایناگا، گاپیردی، نیگا،

بیزاویدا کتاب نیکوردیک، بو اثر کتتا اکان

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
18	lom	l	ل ل

ل ل

ل ل

ل ل

ل ل

..... ل ل

..... ل ل

..... ل ل

..... ل ل

لل لل

آلو، گلابی، حال، بله، احوال، حالا، لانه، پلو، بُلند، دولتی، پول، آب، گل، لاله،

بلبل، آل، بال، اول، یول، آلدی، بولدی، اولدی، لذیذ.

Tol, Nil, Laziz, bol, bolalar, loy, poylab, poyladi, dol, lol, dalil, bel, belda, lobar, lop, tillo, boylaydi.

Quyidagi so'zlarni bir qatordan yozing.

لا، لا، کا، گا، گاء، گا، کلا، گلا، گلا، بیلان، لای، لاٹ، لاو، ایلان، تیلا، میلاد، بیلا، پالاو، اولاد .

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
19	mim	m	م م

..... م م

..... م م

..... م م

..... م م

..... م م

..... م م

..... م م

..... م م

مم مم

Quyidagi soʻzlarni oʻqing va yozing.

مرد، مَن، مَرْدُم، زَمِين، مِهْر، مُرْدَاد، هَمَان، مَادَر، مِيدَان، مِيوَه، هَمِين، اِمْرُوز، مَهْتَاب، مِيم، آدَم، يَامَان، مِين، مای، مال، مالا، لام، مدار، آمان، ايمدی، مريم میدان نی ایلانمدی، آمان بیلان مدار دام آلیاپتی لار .

Quyidagi soʻzlarni eski oʻzbek yozuvida yozing.

Havo, hasht, hammom, hamin, miz, moʻhandes, mard, emshab, mahtob, modar, mehrabon, osmon, medod, zaminshenos, siyoh, sard, hamishe, dah, sharh, ravshan.

. Quyidagi maqollarni oʻqing, yozing.

برلیک بار تیریکیلیک بار. یورتی باینینگ اوزی بای

Izoh: Eski oʻzbek yozuvidagi baʼzi matnlarda oʻzbek tilidagi qaratqich kelishigining qoʻshimchasi -ning -ning ni anglatadigan shunday shakli uchrab turadi. Gof harfining yakka yoki soʻz oxiridagi holati ustida uch nuqta tursa, ك - ning deb oqish lozim.

ياشليکدا بيز شاگرد اوزگالار استاد
سونگرا استاد بولوب دل ايتارمیز شاد

tovush nomi		talaffuzi	tovushning yozma shkli
20	he (hoye havvaz)	h	
			
			
			
			
			
			هه هه هه

هَرات، بَهار، ناھار، مِھمان، تَھران، اَنھا، دِہ، مِھربان، پِیراھَن، ھَوا، راھرو،
نَھار، واژہ، بَہ، اِینھا، ھُمای، راہ، ھَر، بَھتَر، اَھَن.

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
21	fe	f	ف ف

.....	ف	ف
.....	ف	ف
.....	ف	ف
.....	ف	ف

.....	ف	ف
.....	ف	ف
.....	ف	ف
.....	ف	ف

ففف ففف ففف

. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozing.

ققس، نفیس، فیل، نفیسہ، فاتح، الیف، فراغت، فاش، دَفتر، فاحش، اقلا، طون،
افندی، فرغانہ، فلسفہ، لاف، قہوہ، شرق، رُفقا، وقت، شرقی، قاشُق، قَلَم، اِنقلاب، بُشقاب،
تقریبا، رفیق، مُسابقہ.

Quyidagi soʻzlarni eski oʻzbek yozuvida yozuvida yozing va oʻqing.

Gʻazo, sharqiy, gʻarb, vaqt, qoshoʻq, cheroq, rufaqqo, enqelob, kogʻaz, sharq, gʻarb, boʻshqob, qahve, qalam, taqriban, gʻarbiy, bogʻ.

بهار بولوب هوا ايليق
آقار سولار تينيق تينيق
قوشلار سايرار الوان الوان
بو روز نوروز شيرين زمان

Oʻzbek tilida hoye havvaz harfi h, a, i, e tovushlarini ifodalaydi.

1. He harfi arab tilidan oʻzbek tiliga kirib oʻzlashgan baʼzi atoqli otlarning qoʻshimchasi sifatida kelib, "a" tovushini anglatadi. Bunda soʻz oxiridagi he harfi o shaklda ham kelishi mumkin. Masalan:

Malika – مليكه

Nodira – نادره

Vazira – وزيره

Komila – كامله

Karima – كريمه

Nargiza – نرگيزه

Kabira – كبيره

Hamza – همزه

2. He harfi baʼzan soʻzning oxirida kelib "i" yoki "e" unlilarini ham anglatadi. Masalan:

Aytdiki – ايتدى كه – ne (nima) – نه (نيمه) balki – بلک

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli	
22	qof	q	ق	ق
			ق	ق
			ق	ق
			ق	ق
			ق	ق

Handwriting practice lines for the letter 'fa' (ف). Each row consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. The letter 'fa' is written at the end of each line, with a small 'fa' above and below it to show the correct height and placement.

فَفَقَق

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
23	jim	j	ج ج

Handwriting practice lines for the letter 'j' (ج). Each row consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. The letter 'j' is written at the end of each line, with a small 'j' above and below it to show the correct height and placement.

Handwriting practice lines for the letter 'j' (ج). Each row consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. The letter 'j' is written at the end of each line, with a small 'j' above and below it to show the correct height and placement.

ج ج ج ج

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
24	chim	ch	چ چ

Handwriting practice lines for the letter 'ch' (چ). Each row consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. The letter 'ch' is written at the end of each line, with a small 'ch' above and below it to show the correct height and placement.

Handwriting practice for the letter 'he' (ه) on a four-line grid. The first row shows two 'he' characters with arrows indicating the stroke direction. The next three rows each show two 'he' characters on a dashed line, intended for tracing.

Handwriting practice for the letter 'he' (ه) on a four-line grid. The first row shows two 'he' characters with arrows indicating the stroke direction. The next three rows are blank for independent practice.

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli	
25	he (hoye hutti)	h	ح	ه

Handwriting practice for the letter 'he' (ه) on a four-line grid. The first row shows two 'he' characters with arrows indicating the stroke direction. The next three rows each show two 'he' characters on a dashed line, intended for tracing.

Handwriting practice for the letter 'he' (ه) on a four-line grid. The first row shows two 'he' characters with arrows indicating the stroke direction. The next three rows each show two 'he' characters on a dashed line, intended for tracing.

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli	
26	xe	x	خ	خ

..... خ - خ
..... خ - خ
..... خ - خ
..... خ - خ
..... خ - خ
..... خ - خ
..... خ - خ
..... خ - خ

Quyidagi so'zlarni o'qing va yozing.

جیم، جان، جام، جمال، مجنون، جمیله، جَهالات، جَنجال، جهان، تاجر، جوده، گنج، چال، اوچون، اوچ، چیت، آت، چاپر، بر نیچه، کیچیک، چَمَن، آنجا، چاپ، اینجا، چپ، چوپ، چتر، چه، چای، چی، دُختر، تخته، جا، خَیر، نَخیر، پَنج، حِزب، جوان، چَهار، چرا، نَخ، یَخ، پُخته، حال، احوال، محکم، محکوم، حکمت، حکیمزاده، حُکما، حِزین، بلخ، خال، خاله، خزینه، خزان، خام.

Quyidagi namunalardan foydalanib jim va che harflariga doir so'zlar yordamida gaplar tuzing.

Marjona kecha Andijonda mehmonda bo'ldi. مرجانہ کیچہ اندیجانده میهمان بولدی.

Gulchehra juda chiroyli yozadi. گلچہرہ جودہ چیرایلی یازادی.

Jamol doim do'ppili yuradi. جمال دايم دوپپیلی یورادی.

Quyidagi maqollarni o'qing va ko'chirib yozing.

Yomon o'dak avval uchar. یامان اولدک اول اوچار.

Dili pokning yo'li pok. دلی پاک نینک یولی پاک.

Tekin eguncha, ekib ye. تیکین بیگونچه ایکیب یی.

Izoh: Ba'zan xe harfidan so'ng "vov" "alif" bilan kelsa "o" deb o'qiladi. Masalan: Xavorazm – Xorazm - خوارزم - xon- خوان

Xavohlagan-xohlagan - خواهلاغان - xoh – خواه

Ushbu matnni o'qing.

پخته اوزبیک خلقینینگ بایلیگیدور پخته دان کوب نارسالار پیدا بولور
پخته نی آق آلتون دیب اتاشور پخته اوزبیکستان نینگ همه بیریدا
بیئتیشتیریلادی او خلقیمیز فراوانلیگی یورت آبادانلیگی اوچون هم یاخشی
لاب پرورش قیلینماغی لازم دور. پخته میز فخریمیزدور

بیئتی خزینه نینگ بیرى

آتا بابالاریمیز پرنده لارنى بیئتی خزینه نینگ بیرى دیمیشلار. بو گپ
راست دور. بیر دانه تخم بیر دانه جوجه بولادور. جوجه کاتتا بولوب
تاووق یا خوراز بولادور. البته بو ایش کوپ زخمت بیرلاندور. بیزنینگ
قیشلاقدا انا شوندای بیر کارخانه بار. اودا جوج تاووق خوراز و باشقه
پرنده لار بسیار دور. جوجه لار پرورشیکا هم نارسالار بار. مینینگ آتاملار
او بیردا خدمت قیلادور. مین هم بوش وقتلاریمدا آتامگا یاردم بیرامان.

Ushbu hikmatlarni o'qing va ko'chirib yozing.

۱. جهان نینگ تیکانسیز گل لاری هنرمندلاردیر.

۲. جهالت اولومدور بیلم تیریکلیک.

Berilgan matnni o'qing.

رحمت

رحمت ایتماق هر بیر یاخشی ایش اوچون خیرلی سوزدور. کیم که
مرحمتلی بولسا اونینگ قلبی دان رحمت سوزی چیقور. اینگ کیچیک ایش
و یاردم اوچون رحمت دیماق کونگیل گا آرام بیروور ای فرزندلار کمک
قیلگان کیشی گا بو سوزنی ایتماق لازم و کوپ یاخشی ایشدور

Xe, jim, chim va hoye hutti harflarining har bir ko'rinishini to'rt qatordan yozing.

Quydaqi so'zlarni arab grafikasiga o'giring.

Taxta, xona, axbor, xabar, xargush, shox, paxta, daraxt, xalq, paxtazor, xazina, paxtakor, tuxum.

Ushbu matnni ko'chirib yozing.

۱. اوزاقلاشگان قرینداشلارگا یقین بولیشگا کوشش قیل

۲. هر بیر کیرگان خانه دا سلام ایئتیشنی اونوتما

۳. تانگی اویقو اولوشنی کم قیلادور

۴. استاد شاگرد اوچون مقدس انسان دور

27	sod	s	ص ص
----	-----	---	-----

..... ص ... ص
..... ص ... ص
..... ص ... ص
..... ص ... ص

..... ص ... ص
..... ص ... ص
..... ص ... ص
..... ص ... ص

صصص صصص

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
28	zod	z	ض ض

..... ض ... ض
..... ض ... ض
..... ض ... ض
..... ض ... ض

..... ض ... ض
..... ض ... ض
..... ض ... ض
..... ض ... ض

صابر، صيد، صياد، صباح، اصلاح، صورت، خاص، تصوير، مُصَر، صنوبر،
صحت، صحيح، صوت، خالص، صدا، ضمير، ضربه، بياض، ضرورت، ضيا، ضرر،
ضد، ضدّيت، راضي، ضد، صُبح، شَخص، حاضر، صُلح، صُبحانه، شَخصي، صابون،
صندلي، اشخاص، ضَرْب، صَحِيح، تَصْحِيح، رِضا.

Quyidagi so‘zlarni eski o‘zbek yozuvida yozing.

Shaxs, so‘leh, so‘bhone, hozer, sedo, sobun, so‘bh, zed, rozi, sandali, ashxos,
zarb, rezo, sahih, tas‘hih, sihat, musavvir, solih, saboh, sahih, salib, Sobir, sayyod,
zarba, zarar, zamin.

فصل لار

فصل لار تورت نوع دور بهار ياز كوز و قيش بهار فصل
لارنينگ ابتداسيدور بول فصل دا جهان سبز بولور تمام جانوارلار
جنبوشگا كيلغاييلار نوروز عالم شول فصلدا كيلور بعد فصل يازدور بول
فصل ايسسيغ بولوب اونينگ اينگ ايسسيغ اوقاتيني چله هم دييدور لار
سونگ كوز فصلی دور. بول فصل دا همه ميوه لار پيشادور دهقان خرمان
جمع قیلادور بعد قيش فصلی دور بو فصل دا هوا بسيار ساووق بولور
انينگ اينگ ساووق قيسمینی چله یعنی قيرق كونليک هم دييديلار تورت
فصلنی جمع ايلاب بير ييل ديرلار

Ushbu matnni ko‘chirib yozng.

29	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
	to	t	ط
			ط ط ط
			ط ط ط
			ط ط ط
			ط ط ط

	tovush nomi	talaffuzi	tovushning yozma shkli
30	zo	z	ظ_____
<p>ظ_____ظ_____ظ_____</p> <p>ظ_____ظ_____ظ_____</p> <p>ظ_____ظ_____ظ_____</p> <p>ظ_____ظ_____ظ_____</p>			
<p><i>Quyidagi so‘zlarni o‘qing va yozing.</i></p> <p>وطن، سلطان، مطلوب، طالب، طير، سطر، طاهر، طبيب، طوطى، ظلم، ظالم، مظلوم، نظم، ظلمت، نظامى، منظره، ظاهر، ظل، إظهار، ظاهر، طاووس، ظلم، أطف.</p> <p><i>Quyidagi so‘zlarni eski o‘zbek yozuvida yozing.</i></p> <p>Lafz, defo‘, to‘lu, zoher, tuti, zo‘lm, taraf, zarf, izhor, nizomiy, mazlum, zulmat, manzura, manzara, nazm, zilol, zolim.</p>			

- Ushbu matnni o‘qing.

طوطى

طوطى گوزل قوش دور او کوپراق هندوستان دا افريقا قطعه سيندا
ياشايدى طوطى اوزگالار سوزى گا تقليد قىلادور

Ushbu matnni ko‘chirib yozing.

منصور و طاهر اكا و اوکا دور لار طاهر مکتبدا تحصیل کورادی
منصور طلبه دور او مدرسه دا اوقییدی طاهر و منصور مهربان آدابی و
باخوش طلبه لاردور

Ushbu hikoyatni o‘qing.

حکایت

بیر نقاش بیر شهرغا باریب اول بیردا طبیبلیک آغاز قیلدی بیر نیچا
کوندین کییین بیر کیشی انینک وطنیدین مذکور شهرغا باریب نقاشنی
کوروب سورادیکه امدی نیما ایش قیلورسین دیب ایتدی او جواب بیردی
طبیبلیک اول کیشی یانا سورادی نیکا نقاش ایتدی بول سببیدیکه اگر
طبیبلیکدا خطا قیلسام توپراق انی یاپار دیدی

- Ushbu matnni o‘qing matnni daftaringizga ko‘chirib yozing.

حکایت

بیر کیشی طبیب نینگ آدیغا باردی و ایدی قارنیم آغریدور دوا قیلغیل
طبیب سورادی که بو کون نیمه ییب ایردینگ اول کیشی ایدی کویمان
نان ییب ایردیم طبیب انینگ کوزیغه دوا قیلماقنى خواهلاب ایردی اول
کیشی ایدی ای طبیب! قارین آغریغانیغا کوزنینگ نیمه نسبتی باردور
طبیب ایدی اول سینینگ کوزینگغا دوا قیلماق کیرک زیراکه اگر
کوزینگ درست بولسا ایردی کویمان نان بیماس ایردینگ

31	ayn	talaffuzi	tovushning yozma shkli
		‘	ع ع ع
			ع ع
			ع ع
			ع ع

ع ع

ع ع

ع ع

ع ع

ع ع

ع ع ع ع

	tovush nomi	Talaffuzi	tovushning yozma shkli
32	g‘ayn	g‘	غ غ غ غ

غ غ

غ غ

غ غ

غ غ

غ غ

غ غ

غ غ

غ غ

الفبا

الف دين باشلا دور بيز نينگ الفبا
الف اديب او قولغاي گهي آ
بي دور ايکينچي سي پي دور اوچونچي
تي دور تور تونچيسي بيشينچي سي تا
ايروور آلتين چي جيم بيتينچي سي چيم
سيکيزي حاي حطي توقوزي خا
اونونچي دال دور اون بيريدورور دال
اون ايکينچي سي ايروور را و اون اوچ زا
ژي اون تور تونچي سين دور اون بيشينچي
اون آلتينچي اوروون دا شين موندا
ايروور صاد اون بيتينچي اون سيکيز ضد
کييين طا و يگير منچي ايروور ظا
يگيرمي بيردا جاي آغان دورور عين
يگيرمي ايکي دا غين و کييين فا
يگيرمي تورتي قاف و سونگ کيلور کاف
يگيرمي آلتيدا گاف اولدي پيدا
يگيرمي بيتي دا کيلگوسي دور لام
يگيرمي سيکيزيندا ميم مهيا
يگيرمي توقوزوندا کيلگوسي نون
اوتوز واو و اوتوز بيرينچي دور ها
اوتوز ايکينچي حرف اولميش دورور يا
الفبا انتھاسي دين آليب جا

بهار بولوب هوا ايليق
آقار سوولار تينيق تينيق
قوشلار سايرار الوان الوان
بو روز نوروز شيرين زمان

دوست يوزيدان بيلينور دشمن ايزيدان.
دوست پايمال بولسا دشمن شاد بولور.

اگرچه تربیت کورماسا آدم
ایشک بولوب قالور یوزگا کیرسا هم
بیتمیز بولسا گر قولاق و کونگیل
ایشک خچیردا هم بار بوندایین دل

حق یولیندا کیم سینگا بیر حرف اوقوتمیش رنج ایلا
ایلاماک آسان ایماس حقین ادا مینگ گنج ای

Matnni ko'chiri

معاش

معاش هر بیر محنت اهلی نینگ ایش حقی اوچون
تولودور کیم که محنت قیلسا شو قدر کوپ معاش آلور بیز
شاگرد لار نینگ هم معاشی میز بار معاشیمیز آغان
بهالاریمیز میزانیدور اگر شاگرد یعنی اوقوچی کوپ اوقوسا
شونچ یوقاری بها یعنی معاش آلور تحصیل صنعتی گا
یوقاری بها بیریلور مختصر مضمون شول که دانالار
نصیحتلاریدا ایتورلار

Matnni ko'chiring.

علم الماق زمانلار تقاضاسی
ضیا آلسون آدم نینگ اعضاسی
یاش و قری اوچون بو ایش ضروردور
ضایع قیلسانگ وقتینگ بسیار ضروردور

Eski o'zbek yozuvida raqamlar.

Eski o'zbek yozuvida hozir arab raqamlari deb atalayotgan (aslida hind raqamlari bo'lsa ham, ommaga arab raqamlari nomi bilan singib qolgan) raqamlardan foydalanilgan. Bu raqamlarning ba'zi shakllari hamda ko'plikni ifoda etish tartibi hozirgi yozuvimiz raqamlari va uning tartibidan katta farq qilmaydi.

Agarda sonlar raqamlar bilan ifodalansa, sonlar chapdan o'ngga qarab yoziladi va o'qiladi. Raqamlarni yozish jarayonida avval ko'pliklarni va oxirida birliklarni yozish lozimdir. Masalan:

۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

1 dan 10 gacha bo'lgan sonlar			11 dan 20 gacha bo'lgan sonlar		
۱	بیر	bir	۱۱	اون بیر	o'n bir
۲	ایکی	ikki	۱۲	اون ایکی	o'n ikki
۳	اوچ	uch	۱۳	اون اوچ	o'n uch
۴	تورت	to'rt	۱۴	اون تورت	o'n to'rt
۵	بیش	besh	۱۵	اون بیش	o'n besh
۶	آلتی	olti	۱۶	اون آلتی	o'n olti
۷	ییتتی	etti	۱۷	اون ییتتی	o'n etti
۸	ساککیز	sakkiz	۱۸	اون ساککیز	o'n sakkiz
۹	توققیز	to'qqiz	۱۹	اون توققیز	o'n to'qqiz
۱۰	اون	o'n	۲۰	ییگیرما	yigirma
O'nliklar			Yuzliklar		
۱۰	اون	o'n	۱۰۰	یوز	yuz
۲۰	ییگیرما	yigirma	۲۰۰	ایکی یوز	ikki yuz
۳۰	اوتتیز	o'ttiz	۳۰۰	اوچ یوز	uch yuz
۴۰	قیرق	qirq	۴۰۰	تورت یوز	to'rt yuz
۵۰	ایلیک	ellik	۵۰۰	بیش یوز	besh yuz
۶۰	آتمیش	oltmish	۶۰۰	آلتی یوز	olti yuz
۷۰	ییتمیش	etmish	۷۰۰	ییتتی یوز	etti yuz
۸۰	ساکسان	sakson	۸۰۰	ساککیز یوز	sakkiz yuz
۹۰	توقسان	to'qson	۹۰۰	توققیز یوز	to'qqiz yuz
۱۰۰	یوز	yuz	۱۰۰۰	مینگ	ming

Yozuvda sonlar soʻzlar va raqamlar bilan ifoda etilishi mumkin. Harflar bilan yozilgan sonlar oʻngdan chapga qarab yozib boriladi va oʻqiladi. Masalan:

۱ ۱ ۱

۲ ۲ ۲

۳ ۳ ۳

۴ ۴ ۴

۵ ۵ ۵

۶ ۶ ۶

۷ ۷ ۷

۸ ۸ ۸

۹ ۹ ۹

۱۰ ۱۰ ۱۰

mashq. 1, 5, 8, 9, 12, 16, 17, 23, 24, 26, 29, 31, 35, 38, 83, 97, 98 sonlarini arab raqamiga va yozuviga oʻgiring.

Uyga vazifa

mashq. Birlik va oʻnlik sonlarni arab raqamlari bilan yozing.

mashq. Namunaga muvofiq murakkab sonlarga 10 ta misol yozing.

Namuna: ۱۹۸۷- 1987 بىر مېنگ توقىز يوز ساكسان يىتتى

mashq. *Quyidagi sonlarni o'qing va yozing.*

۷۲۸ ۳۸۹ ۹۳۵ ۵۶۷ ۳۰ ۲۹ ۲۶ ۲۵ ۲۲ ۱۷ ۱۱ ۱۶ ۲۵ ۲۲ ۱۹
۷۶۸ ۶۲۵ ۲۲۲۸ ۱۷۴۱ ۱۴۸۶ ۱۹۶۰ ۹۴۳۷ ۵۶۴۲ ۱۸۲۶ ۱۴۶۳ ۱۶۳۹
۳۵۰۵۴۹۸۰۶ ۴۳۵۳

تینگری تعالی نینگ عنایتی بیلان و حضرت آن سرور
کائنات نینگ شفاعتی بیلان و چهار یار با صفالاری نینگ
همتی بیرلان سه شنبه کونی رمضان آیینینگ بیشیدا تاریخ
ساککیز یوز توقسان توقوزدا فرغانه ولایتی دا اون ایکی
یاشتا پادشاه بولدوم (ظهیر الدین محمد بابور "بابورنامه دان")

... قورغانینینگ شرق جنوبی جانبیدا بیر موزون تاغ
توشوبتور براكوه غا موسوم بو تاغنینگ قله سیدا سلطان
محمودخان بیر حجره سالیبتور اول حجره دین قوییراق اوشبو
تاغنینگ تومشوغیدا تاریخ توقوز یوز ایکیدا مین بیر ایوانلیق
حجره سالدیم اگرچه اول حجره موندین مرتفع دور
... خبردا کیلمیش قوشلوق آشیغا تورت یوز قانگلی یانا
ایمیشلار بیئتیی یوز قانگلی اون خرج بولور ایردی تاقی
ایمیشلار تال بیغاچلار بیغیب سبد توقوب کیلیم کیب سبد
ساتار ایردی یاریم بهاسین صدقه قیلور ایردی یاریم بهاسی
غا ارپا ایتماک نی آلیب بیبور ایردی

عقل مدحی

خدا نعمتلازمین عالی سی ادراک
عقلنی مدح ایتار کیم که دلی پاک
عقل یول کورساتوب دلنی ایلار شاد
هر ایکیکی عالمداء عقل لی آباد
عقل تورموش ایرور بونی یادلاب آل
عقلدین غمگینلیک شادللیک اوکتملیک
عقلدین بارلیگو یوقلیگو کملیک
کیشی ایش قیلارکان بی عقل و ادراک
بولور قیلیمیشی دین یورک بغری پاک

سخاوت

آفتاب سیار دور کیم سخاوت پیشه و جان منبعی بولگان
حرارتینی عالم موجوداتی اوچون برابر تقسیم قیلور هر بیر
کیمسه هم اوز قلب حرارتینی جانلی و جانسیز موجودات گا
قویاش دیک اولاشماغی درکار اونینگ سخاوت حرارتینی
بارچا بیدیک قبول ایتسا یاکه برچه بیردیک اونینگ
حرارتیدین بهره آلسا شول کیمسه حقیقی خلق فرزندنی نامیغا
مشرف بولغای

شیر کارین قیلالماس ثور هیچ اصلا
گر او شیردیک بولسا باشدا یوز بلا
عاقل فرزند میراث تیلاب آتا هنرین
عمر باری هیچ خار بولماس تاپیب ثمرین
بو گلشن ایچرا یوقدور بقا گلیگا ثبات
عجب سعادت ایرور قالسا یاخشیلیک بیرلا آت
عمر علم اورگانور او مدرسه گا قاتنایدور عمرجان نینگ
اوقوش کتابی بار دوران عمرجان نینگ اوکاسی بولوب او هم
مدرسه گا بارور ای فرزند علم اهلیدین بولگیل

حکایت

بیر کیشی طبیب نینگ آدیگا باردی و ایتدی حرمتلی
طبیب جنابلاری قارنیم آغرییدور مینگا یاردم بیرسانگیز
طبیب اوندان سورادی: بوگون نیما بیگان ایدینگیز؟ اول
کیشی ایتدی: کویگان نان بیگان ایدیم بو گاپنی ایشیتگان
طبیب کوزینگیزی دوالاماق لازم ایکان دیدی طبیبینگ
سوزیدان تعجبگا توشگان بیمار اونگا دیدی ای طبیب
جنابلاری! قارین آغرییگا کوزنینگ قندای باغلیق جایی بار
طبیب دیدی: اول سیزنینگ کوزینگیزی دوالاماق کیراک اگر
کوزینگیز درست بولگاندا ایدی هرگز کویگان نان بیماس
ایدینگیز

از-آز اورگانیب دانا بولور
قطره - قطره بیغلیب دریا بولور.
اگر کیسه دین ظاهر اولسا یامان
کورار هر نیکیم ظاهر ایتدی همان.
بیلماگانین سوراب اورگانگان عالم
عارلانیب سوراماگان اوزیگا ظالم

آتانگا بولماگیل ارزنده بندی
بندیدین آزاد بول هنر فرزند
والی لیک ایستاسانگ دانالیق قیدیر
کیم که دانا بولسا اوشال والی دور
بیلیم بیرلان بولور آدمدا ایمان
بیلیم بیلان دیونی هم اولدیرماق آسان

حرکت لار

بیزلار آنچا نامیمیز بیر حرکت
اویان بویان سیلجیشدا کوپ برکت
یاخشی اورگان ابجد خان قیل اعتبار
بیر قرآن کور سونگرا دییین مینگ رحمت
من زبرمن حرف اوستیدا یورورمن

زبر

سوز باشیدا ع ا دا تورارمن
«A» دیب آغیز آچماسانگیز کورگاندا
تانیمادی دیب «A» «A» لاب کولارمن

زیردور آتیم حرف آستیدا تیرگاکمن
نی ایتیر چاغدا کیراکمن

زیر

«E, I» کلام الله کتابیدا خوب ضرور
هم تاووشمن هم حرف آستی بیزاکمان

پیش

شمایلیم واو حرفیدان آلینگان
«O» «U» لازم بولسا ایشگا سالینگان
حرف اوستیدا تورار جاییم پیش نامیم
بلکه سیزگا پیچ دیب نامیم چالینگان

من ساکن من سیوارمان اونداشلارنی
اورتاسیدا یات یوق قرینداشلارنی
اوقیش چاغی بیر کورگاندا توختالینگ
زنجیر کابی باغلانگان قانداشلارنی

سکون

تشدید

بیرنی ایکی قیلش وظیفم
بیر خیل اونداش بار جایدا مینینگ کولبام
قیره قیره شکلیم توشسا یازوودان
عیبسیزدا بیتتا اونداش بولور کم

نامیم وصله ال اوستسدا جاییم بار
بیر مقصدیم انیقلیک تکرار تکرار

عربیدا اککی سوزنی بیر قیلیب
کوپ قیلامان بو سوزلارنی معنادار

وصله

حفظ لسان دیب هر بیر ملت اوز آنا تیلی و ادبیاتینی
ساقلاماکنی ایتیلور (عبدالله اولانی "ترکی گلستان")
خدای تعالی ایکی فرشته نی یوباردی الار کیلیب ایدیلار
ای لقمان خواهلاسانگ پیغمبر بولغیل؟ خواهلاسانگ علم
حکمت نی تعلیم بیرای (ربغوزی "قصص النبیدان")
مولانا شرف الدین علی یزدی دور مولانا نینگ صاحب
کمال لیغی عالم اهلی قاشیدا مسلمدور (علیشیر نوایی "مجالس
النفائس" دان)

... تاریخ هجری مینگ تقی بیتمیش تورتا بیز بو کتابنی
ابتدا قیلدوق و تقی شجره ترک تیب آت قویدوق و تقی
توققوز باب قیلدوق (ابوالغازی بهادرخان "شجره ترک" دان)

Berilgan matni ko'chirib yozing. So'zlarning to'g'ri yozilishi va izofa birikmalariga e'tibor bering.

اقسام جهالت

جهالت ایکی قسم دور که بیرینی "جهل بسیط"
ایکینچیسینی "جهل مرکب" دییلور جهل بسیط مرضی گا
مبتلا بولگان کیشیلار بیر نارسانی بیلماسالار بیلماگانلیکلارینی
اقرار و اعتراف قیلورلار شونینگ اوچون بونینگ دواسی
آسان فقط بیلماک و اورگانماک یولیدا جهد و جدل قیلماک
ایلا بولور جهل مرکب مرضی گا مبتلا بولگان کیشیلار بیر
نارسانی بیلماسالار بیلماگانینی هم بیلماسدان بیلامان دیب دعوا
قیلور بیزدا بوندای کیشیلار گا "اوزباشیمچه" و "اوزوی
بیلارمان" اسمینی بیروزلار بو درد بیدونینگ علاجی جناب
حق نینگ لطف و عنایتی ایلا حل اولونماسا توزالماغی
مشکل و آغیردور (عبدالله اولانی "ترکی گلستان")

داود خوشخوان

روایت قیلورلارکیم قدیم زمانلاردا بیر خوش آواز خواننده بولغان ایرکان انینگ نامی داود بولوب اول استاد خوانش قیلغانلاریدا حتی بلبلار هم خاموش بولور ایرکانلار انینگ خواهانلاری انگا غزلخوانلیغ دوره سیدا همیشه حمد و ثنا ایتور ایرکانلار شو سببلی انی داود خوشخوان دیب مدح قیلغان ایرکانلار قصه دان حصه شوکه اینتیلگانگا طالع یار

۱. بی فایده سوزنی ایتما فایده سیز سوزدان قایتما

۲. بی وفا دوست دین تیاق یاخشیدور.

۳. بی تشویش یاش یوق بی محنت آش یوق.

۴. بی تمیزدا عار یوق بیزاریدا اویات یوق.

۵. بی سبب ایاقغا تیکان هم کیرماس.

۶. بی فایده کونده دین اوتین یاخشیدور.

“Qamariy va shamsiy harflar.”

Arab izofasidagi soʻzlarning tartibi ham xuddi fors-tojik tilidagi singaridir, yaʼni arab tilida ham aniqlanmish avval keladi, aniqlovchi esa keyin keladi. Eski adabiy tilimizda arab izofali birikmalari forscha birikmalariga qaraganda ancha kam. Arab izofasining koʻrsatkichi –**ul** dir. Bu koʻrsatkich hamma vaqt yozuvda oʻz aksini topadi, lekin talaffuzda hamma vaqt ham **ul** tarzida oʻqilavermaydi.

1. Agar aniqlovchining birinchi harfi (tovushi)

ا	ب	ج	خ	ح	ع	غ
ف	ق	ک	م	و	ه	ی

harflaridan biri bilan boshlangan boʻlsa, **ul** izofa koʻrsatkichi aniq talaffuz etiladi. Masalan: *zarb-ul masal* ضرب المثل izofiy birikmasidagi *masal* soʻzining birinchi tovushi **m** boʻlganligi uchun izofa **ul** tarzida aniq talaffuz qilinishi kerak.

2. Agar aniqlovchi soʻzning birinchi harfi (tovushi) bilan boshlansa,

س	ز	ر	ذ	د	ث	ت
ن	ل	ظ	ط	ض	ص	ش

ul izofasining oxiridagi **l** tovushi aniqlovchi soʻzning birinchi tovushiga singadi, yaʼni assimilyatsiya hodisasi roʻy beradi. Masalan:

lison-al tayr (qush tili) لسان الطیر birikmasi yozilgan, lekin *lison-ut tayr* deb oʻqish kerak.

Aniqlovchi soʻzining birinchi harfi (tovushi) izofaning *l* harfini oʻziga singdirib olmasa, bunday harflar *huruf-ul-qamari* (oy harflari) deyiladi. *Mahbub-ul-qulub* birikmasida **q** tovushini ifoda etuvchi **qof** harfi oy harfi boʻlganligi uchun izofa koʻrsatgichi **ul** assimlyatsiyaga uchramagan.

Izofali birikmada izofa koʻrsatgichi boʻlgan **ul** tovushini oʻziga singdirgan harflar *hurufush-shamsi* (quyosh harflari) deb ataladi.

Arab alifbosidagi harflar **حروف القمرى** *hoʻruf-ul qamar* (oy harflari) va **حروف الشمسى** *hoʻruf-ush shams* (quyosh harflari) deb ataluvchi ikki guruhga boʻlinadi.

Quyidagi 14 harf **حروف الشمسى** *hoʻruf-ush shams* deyiladi:

س	ز	ر	ذ	د	ث	ت
ن	ل	ظ	ط	ض	ص	ش

Qolgan harflar esa **حروف القمرى** *hoʻruf-ul qamar* deyiladi.

Agar **al** aniqlik artiklidan keyin kelgan soʻzning birinchi harfi **حروف الشمسى** *hoʻruf-ush shams* «quyosh harflari» guruhsidagi harflardan biri bilan boshlansa, **al** artiklidagi **ل** *lom* talaffuz etilmay, undan keyingi harf tashdid bilan oʻqiladi.

نصر الدين	Nasr-al-din	Nasriddin
لغت الترك	lugʻat-al-turk	turkcha lugʻat

Agar **al** artiklidan keyin kelgan soʻz «oy harflari» **حروف القمرى** *hoʻruf-ul qamari* guruhsidagi harflarning biri bilan boshlansa, **ال** artikli qoʻshilib kelgan soʻzning tugallangan tovushiga koʻra **ul** yoki **al** birikmalari tarzida talaffuz qilinadi.

الخوارزمى	al-xorazmi	Xorazmiy
طويل المدة	tavil-ul-muddat	uzoq muddat
متسوى الحقوق	mutasavi-ul-huquq	teng huquqli

Yozuvda koʻpincha **وصله** *vasla* belgisi tushib qoladi va alifning oʻzi yozilib, **وصله** *vasla* borligiga ishora qiladi.

السلام	as-salom	salom
البيرونى	al-Beruni	Beruniy
دار الفنون	dor-ul-funun	universitet

Izohli soʻzlar

قليل المدة	qalil-ul-muddat	qisqa muddatli
------------	-----------------	----------------

ضرب المثل	zarb-ul-masal	maqol, hikmatli so‘z
ميزان الاوزان	mizon-ul-avzon	vaznlar o‘lchovi
عبد الله	abd-ul-loh	Allohning quli
فخر الدين	faxr-al-din	dinning faxri
دار الحكومه	dor-ul-hukuma	hukumat uyi
ميزان الحرارة	mizon-ul-harora	termometr
طويل المدة	tavil-ul-muddat	uzoq muddat
متسوى الحقوق	mutasavi-ul-huquq	teng huquqli
دار الفنون	dor-ul-funun	universitet

IV. Yangi mavzuni mustahkamlash.

Quyidagi birikmalarni ko‘chirib yozing va ularni to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rganing.

قليل المدة	qalil-ul-muddat
ضرب المثل	Zarb-ul-masal
ميزان الاوزان	Mizon-ul-avzon
عبد الله	Abd-ul-loh
فخر الدين	Faxr-al-din
دار الحكومه	dor-ul-hukuma
ميزان الحرارة	mizon-ul-harora

Berilgan izofiy birikmalarni arab yozuviga o‘giring.

Dor ul-ilm, Muhokamat ul-lug‘atayn, Qissas ul-anbiyo, tolib ul-ilm, G‘aroib us-sig‘ar, Navodir ush-shabob, lison ul-arab, Majolis un-nafois, dor ul-fnun, nazm ul-javohir, Muntahab ul-lug‘at, malik ul-kalom, rohat ul-qulub, Mantiq ut-tayr, Muntahab ut-tavorix, Mizon ul-avzon.

V. Uyga vazifa:

Berilgan jummalarni ko‘chirib yozing. Jummalarda ishtirok etgan izofiy birikmalarni aniqlang va ularning imlo qoidalarini tushuntiring.

مولانا لطفى عليه الرحمه اوز زمانى نينگ ملك الكلامى
ايردى فارسى و تركى دا نظيرى يوق ايردى
(عليشير نوايى "مجالس النفائس" دان)
حضرت لقمان حضرت عليه السلام نى وقتلاريدا بار ايردى (ربغوزى
"قصص النبىادان")
چون لسان الحانى بيلا ترنم توزوب مين قوش تىلى اشارتى بيلا
حقيقت اسرارين مجاز صورتيدا كورگوزوب مين (عليشير نوايى "محاكمة
اللغتين" دان)

جهانگیر شاه روح میرزا جمیع ماور النهر ولایتینی اولوغ اوغلی
اولوغبیک میرزاغا بیریب ایدی اولوغبیک میرزادین اوغلی عبد اللطیف
میرزا آلدی (ظهیر الدین محمد بابر "بابرنامه"
دان)

چون میزان الاوزان بحرلاری دا غواص بولدوم اول معیار بیلا نصیر
طوسی عذرین قولدوم
(علیشیر نوایی "محاکمة اللغتين" دان)

Berilgan matnni o'qing va ko'chirib yozing.

استعدادلی طلب

فضل الدین مدرسه گا بارغان چاغیدا ۱۳ یاشدا بولوب طلبه لار
آراسیندا اوتکیر ذهنی بیرلان اوزگا طلبه لار گا نمونه ایردی. ریاضیات
جغرافیا و فلکیات علملاریدا اوز بیلیم درجه سی بیرلا حتی استادلارین هی
هم تعجبگا سالار ایردی نظم رشته سیدا استاد لتقی و نوایی نی کوپ
سویار و الارغا تقلید ایلاب غزل لار یازیب الارنی مهارت لاریغا حمد و
ثنا اوقور ایردی کمال الدین بهزادگا تقلید ایلاب گاهی تصویرلار کشید
قیلار ایردیکیم مدرسه استادلاری اینینگ چیزغان تصویرلارینی کوروشوب
آفرینلار ایتور ایردیلار شول سببیدن اکثر طلبه لار اینینگ استعدادیغا هوس
بیرلا بعضی لاری حسد هم قیلور ایردیلار

قابوس نامه دن حکایه

بر کون افلاطون اوتیرمیش ایردی شهر اولوسی نینگ حاصلاری دین بر کیشی
انینگ سلامی غه کیلیب اولتوردی و هر تورلیک سوز ایتورغه تیل ایوردی سوز
اراسیدا دیدی ای حکیم بو کون فلان کیشینی کوردیم کیم سینینگ تعریفینگ نی
ایتیب کوپ دعالار قیلدی و من تیلادیم کیم انینگ شکرین سنگا یتکورای من
افلاطون حیران بولدی اول کیشی دیدی منینگ بو سوزیمدین حیران و دل تنگ
بولدینگ مو افلاطون دیدی ای خواجه منگا سینینگ بو سوزینکدین هیچ رنج و
تنک لیک یتوشمادی و لیکن منگا اولوغ مُصیبت بو فکردا ایردی کیم منی جاهل
تولیف قیلغای منینگ ایشیم انگا مقبل توشگای اگر من بر جاهلانه ایش قیلیمیش
بولغایمن کیم جاهل منی توصیف ایتگای و من بو جهتیدین غمگین من کیم جاهل
لار نینگ مرغوبی بولغای من و جاهل نینگ معتوبی جاهل بولغوسی دور